

ЩОДО НОВОЇ РЕДАКЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

В. В. Ярмоленко, головний консультант відділу зовнішньої політики
центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

- Особливий акцент нової редакції Стратегії національної безпеки РФ на інформаційній безпеці та захисті традиційних духовно-моральних цінностей є свідченням подальших спроб керівництва Росії обмежити можливості зовнішнього тиску, особливо з боку західних держав, на внутрішньополітичні процеси в РФ та її партнерів.

- Ухвалення документу відразу після оприлюднення комюніке за результатами Саміту НАТО та документу Євросоюзу стосовно відносин між ЄС та Росією, в яких РФ визначено як загрозу, є сигналом небажання Москви йти на компроміси та поступки у діалозі із Заходом, зокрема у питаннях безпеки на Європейському континенті, та рішучості російського керівництва надалі «підвищувати ставки» у протистоянні з ним.

- Стратегія визначає головними опонентами та супротивниками Росії країни західної демократії, а партнерами і союзниками – КНР, Індію, членів ЄАЕС, ОДКБ, БРІКС, ШОС та РІК¹.

¹ ЄАЕС (Євразійський економічний союз), ОДКБ (Організація договору про колективну безпеку), БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка), ШОС (Шанхайська організація співробітництва), РІК (Росія, Індія, Китай).

- У сфері зовнішньої політики документ зосереджений на розвитку відносин з країнами СНД, та визначає спроби зовнішнього втручання в їх внутрішні справи загрозою для національної безпеки Росії.

- Декларування у Стратегії заходів щодо зміцнення «братніх зв'язків» між російським та українським народами свідчить про ймовірну зміну підходів керівництва Росії до України, особливо на тлі повернення до ідеологічного кліше «одного народу» при визначенні відносин між Росією та Україною, а також поділу на «народ» та «керівництво» України у риториці президента РФ.

2 липня ц.р. президент Російської Федерації В.Путін своїм указом ухвалив нову Стратегію національної безпеки РФ (далі – Стратегія), текст якої було обговорено ще 28 травня ц.р. на засіданні Ради безпеки РФ. Вона замінює попередній документ від 31 грудня 2015 р., і фактично є його доповненою версією. За словами В.Путіна, Стратегія врахує нові тенденції військово-політичної ситуації у світі та визначає реакцію Росії на актуальні загрози.

У Стратегії вперше закріплюється поняття *«суверенної державності Росії»* («суверенная государственность России»), що означає здатність держави проводити незалежну зовнішню і внутрішню політику, а також ефективно протидіяти зовнішньому тиску. Констатується, що ця здатність стала можливою за послідовного проведення РФ курсу на зміцнення обороноздатності, внутрішньої єдності та політичної стабільності, на модернізацію економіки та розвиток промислового потенціалу.

Відповідно до Стратегії, подальше формування справедливого суспільства та процвітання Росії можливе за гармонійного сполучення сильної держави та благополуччя людини. Це потребує узгоджених дій щодо реалізації стратегічних національних пріоритетів Росії, спрямованих на нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз та створення умов для досягнення національних цілей розвитку.

Основні положення Стратегії:

1. Аналіз глобального безпекового середовища.

У документі закріплено тезу про *формування багатополюсного світового порядку* на фоні втрати лідерства Заходу та зниження привабливості західної моделі соціально-економічного морально-ціннісного шляху розвитку, виникнення *нових глобальних та регіональних центрів впливу*, а також правил і принципів світоустрою. Прагнення заходу зберегти власну гегемонію, криза сучасних моделей та інструментів розвитку, глобальна нерівність, прагнення транснаціональних компаній обмежити роль держави супроводжуються міждержавними протиріччями, послабленням міжнародних інституцій та збільшенням ризиків для глобальної безпеки. Світова нестабільність та посилення радикальних і екстремістських настроїв у суспільстві сприяють загостренню міждержавних протиріч за рахунок пошуку зовнішніх та внутрішніх ворогів, руйнуванню економіки, традиційних цінностей та ігнорування основних прав і свобод людини.

Водночас у Стратегії стверджується, що на цьому тлі *Росія збільшує свої спроможності*, а саме внутрішню стабільність, економічний, політичний, воєнний та духовний потенціал, *чим забезпечує статус одного з впливових центрів сучасного світу*. Відзначено згуртованість російського суспільства та прагнення громадян РФ брати активнішу роль у суспільному житті держави. *Підкреслюються успіхи у забезпеченні економічної стійкості держави перед економічними санкціями*, у захищеності від воєнних загроз, у подоланні спроб зовнішнього втручання у внутрішні справи РФ.

2. Загрози та виклики національній безпеці РФ.

1) *Підвищення загрози використання воєнної сили в умовах геополітичного напруження та посилення міждержавних протиріч. Актуалізація цього інструменту для досягнення суб'єктами міжнародних відносин своїх геополітичних інтересів.* Нехтування засадами міжнародного

права, криза міжнародних режимів та інститутів призводять до напруження і загострення воєнно-політичної ситуації, зокрема на кордонах РФ.

2) *Визначення низкою країн Росії загрозою або військовим противником.* Це створює можливість переростання конфліктів в локальну або регіональну війну за участю, в т.ч. й ядерних держав. *Ситуацію загострює використання кібернетичного та космічного просторів для ведення воєнних дій.*

3) *Підривна діяльність певних держав,* спрямована на активізацію дезінтеграційних процесів на просторі СНД, розірвання зв'язків Росії з її традиційними союзниками.

4) Ведення недобросовісної конкуренції, застосування протекціоністських заходів та санкцій проти Росії та її партнерів. Використання теми зміни клімату та екологічних проблем задля обмеження доступу російських компаній на зарубіжні ринки, стримування розвитку російської промисловості, контролю над транспортними маршрутами та освоєнням регіону Арктики.

5) *Спроби ізоляції Росії, що гальмує багатостороннє співробітництво* в інших сферах забезпечення світової та регіональної безпеки, зокрема у боротьбі з тероризмом, екстремізмом, кримінальною злочинністю, незаконним обігом наркотиків тощо.

6) Використання *інформаційного простору* для втручання у внутрішні справи держави та проведення деструктивних дій з метою провокації суспільного напруження, поширення, екстремістської та терористичної пропаганди тощо.

7) Політика *недружніх держав щодо цілеспрямованого розмивання традиційних цінностей,* викривлення світової історії та місця Росії в ній, а також реабілітація фашизму.

8) Цілеспрямоване перешкоджання застосуванню «м'якої сили» Росії, зокрема використання російської мови, діяльності російських ЗМІ та інформаційних ресурсів за кордоном та введення санкцій проти російських спортсменів.

9) Підвищення *ролі іноземних держав у використанні несприятливого соціально-економічного становища для радикалізації протестного руху та сприяння відцентрових процесів у російському суспільстві.*

3. Політика Росії щодо нейтралізації загроз та викликів національній безпеці.

Серед національних інтересів та пріоритетів уперше визначається *«збереження народу Росії»* та поєднання його з розвитком людського потенціалу. Основною метою в цьому напрямі є стійке зростання тривалості та якості життя населення, а також забезпечення соціального рівня та освітньо-гуманітарного розвитку громадян. Визнається наявність соціально-економічних проблем росіян, що призводить до *«росту потреби суспільства в підвищенні ефективності державного управління, забезпеченні соціальної справедливості, посилення боротьби з корупцією і нецільовим використанням бюджетних коштів і державного майна».*

У Стратегії просліджується спроба *використати консервативний наратив* як інструмент ідеологічної відповіді просуванню цінностей ліберальної демократії в російському суспільстві. Так, окремим розділом виділено *захист російських традиційних духовно-моральних, культури та історичної пам'яті.* У документі стверджується про деструктивні наслідки глобалізації культури та технологій для традиційної культури і цінностей. Безпосередньо звинувачено США та їх партнерів, транснаціональні корпорації, іноземні некомерційні, неурядові, екстремістські та терористичні організації у атаках на російські традиційні духовно-моральні та культурно-історичні цінності, у *«вестернізації» культури,* що становлять небезпеку втрати Росією свого *«культурного суверенітету».*

Традиційними російськими цінностями названі життя, гідність, права і свободи людини, громадянськість, патріотизм, служіння Батьківщині, високі моральні ідеали, міцна сім'я, творча праця, пріоритет духовного над моральним, гуманізм, милосердя, справедливість, колективізм, взаємодопомога

та взаємоповага, історична пам'ять та спадкоємність поколінь, а також єдність народів Росії.

З метою захисту цих принципів пропонується, з-поміж іншого, зміцнювати громадянську єдність, захищати історичну правду та пам'ять, зміцнювати інститут сім'ї та сімейні традиції, укріплювати культурний суверенітет та культурний простір РФ. Підкреслюється важливість духовно-морального виховання громадян на історичних та сучасних прикладах, підтримки релігійних організацій традиційних конфесій, захисту російської мови як державної, боротьби з ідеологічно-ціннісною експансією та зовнішніми інформаційно-психологічними впливами на російське суспільство.

На відміну від попередньої версії, у Стратегії приділено особливу увагу *забезпеченню безпеки РФ у інформаційній сфері* – використанню інструментів контролю та протидії незаконній та деструктивній діяльності в мережі Інтернет, створення безпечного інформаційного середовища, зміцнення міжнародного співробітництва щодо інформаційної безпеки.

4. Основні напрями зовнішньої політики Росії.

У Стратегії задекларовано, що Росія проводить послідовну, незалежну, багатовекторну, відкриту, прозору та передбачливу *зовнішню політику* і надає перевагу політичним засобам, особливо дипломатичним інструментам та миротворчості при врегулюванні міжнародних та внутрішньодержавних конфліктів. Росія сприятиме зміцненню міжнародно-правової системи, підтримуватиме міжнародний мир і безпеку, протидіятиме використанню воєнної сили, непередбаченої Статутом ООН, удосконалюватиме механізми забезпечення колективної безпеки на глобальному та регіональному рівнях, підтримуватиме стратегічну стабільність.

У документі *чітко виражено пріоритет регіону СНД у зовнішній політиці Росії*. Так, декларується поглиблення співпраці в рамках Співдружності та з т.зв. «республіками Південної Осетії і Абхазії» як на двосторонньому рівні, так і у багатосторонньому вимірі (в рамках ЄАЕС, ОДКБ

та Союзної Держави). РФ прагне розвивати загальне партнерство та стратегічне співробітництво з КНР та особливе привілейоване стратегічне партнерство з Індією. Збережено пріоритетність розвитку співпраці в рамках БРІКС, ШОС та РІК. Росія зобов'язується сприяти подоланню та попередженню виникнення точок напруження та конфліктів на сусідніх із нею територіях, а також підвищувати власну роль у миротворчій діяльності.

У документі задекларовано надання Росією підтримки своїм союзникам і партнерам у вирішенні питань оборони та безпеки, а також нейтралізації спроб зовнішнього втручання в їх внутрішні справи. Прописано зміцнення «братніх зв'язків» між росіянами, білорусами та українцями. Відзначені наміри підтримки співвітчизників, що мешкають за кордоном, у збереженні їх прав, у т.ч. - загальноросійської культурної ідентичності.

У новій редакції Стратегії відсутня позиція РФ стосовно внутрішньополітичних процесів в Україні та конфлікту на Донбасі. У тексті попередньої версії документу 2015 р. містилося звинувачення США та ЄС у підтримці «антиконституційного державного перевороту в Україні», що призвів до глибокого розколу в українському суспільстві та виникненню збройного конфлікту. Стверджувалося, що зміцнення правої націоналістичної ідеології, цілеспрямоване формування в українського населення образу ворога в постаті Росії, неприхована ставка на силове вирішення внутрішньодержавних протиріч, глибока соціально-економічна криза перетворюють Україну на довготермінове вогнище нестабільності в Європі та безпосередньо біля кордонів Росії.

Насамкінець, Стратегія закріплює наміри РФ щодо освоєння космічного простору, Світового океану, Арктики та Антарктики.